

Portre
İsmail ARSLAN

AĞITLAR AVCISI: YAŞAR KEMAL...

Yıl 1959, Düziçi Öğretmen Okulu'nda öğrenciyim. 1940'lı yıllarda basılmış bir şiir antolojisi elime geçti. Antolojideki şiirlerden biri özellikle dikkatimi çekti. Şiirin adı "Yürü Ceyhan"dı. Halk şiiri tarzında ölçülü, uyaklı ve dörtlüklerle yazılmıştı. Birkaç okumada ezberledim Ceyhan üzerine yazılan şiiri. Şairi ne adı bilinen ünlülerden biri ne de yörede tanınan bir halk ozanıydı. Bilinen bir şey var ki Ceyhan Irmağı'nın benim gibi düşlerine girdiği bir coğrafyanın insanıydı bu şiiri yazan. Şairin adı Kemal Sadık Göğceli idi. Kimselerin bilip tanımadığı bir isim.

Ceyhan Irmağı benim köyümden akardı. Doğduğum topraklar Çukurova'nın kuzeydoğusunda, Karatepe'den başlayıp, nehirlerin, çayların, balıklı derelerin bulunduğu Aşağı Andırın Ovası, Adana ovası Hükümdarı Asitivatas'ın M.Ö.8. yüzyılda vahşi kavimlere karşı barış ve dirlik düzenlik kurduğu; bir kadının ülke topraklarını bir uçtan bir uca elinde kirmen eğirerek gezip dolaşır olduğu barış ve huzur coğrafyası.

Ovanın güneyinden gelin tülü, yılan kavı berraklığı sislerle Çukurova'ya, Akdeniz'e süzülen Ceyhan, alıp beni farklı dünyalara, farklı düşlere götürürdü. Toroslardan, Ali Dağları'ndan, düşü karlı Düldül'den, örkünden boşanmış torlak bir tay gibi ter köpük içinde şahlanan Ceyhan, engine düşünce, yorgun ve dingin bir uysallıkla ovanın bağrına serilip kalırdı.

Görenler Ceyhan Nehri'ni ovada kerpiç gibi serilip kalmış sanırdı. Bilirdik ki o durgun görünüme aldanarak kendini suya verenlerin arkasından yakılan nice ağıtlar kalmıştı geriye.

Şu Cahan'ın akışına
Çıkamadım yokuşuna
Ağası duymuş geliyor
Bakın atın sekişine

Altındaki atı Arap
Kara kekil yelep yelep
Hacı Velim sele gitmiş
Başında püskülü kelep

Çocukluğumun yıldızlı gecelerinde dinlemeye doyamadığım Ceyhan Nehri'nin dingin hışırtısı, tüm mahlukatın sesini bastırır, doğanın huzur ve sükun veren kadim bir musikisi olurdu.

Şiir antolojisini okuyunca anladım ki benimle aynı coğrafyada, aynı duyguları yaşayan, Ceyhan Irmağı'nın o kadim akışından etkilenen bir düşteşim Kemal Sadık Göğceli vardı ki "Yürü Ceyhan" şiirini yazmıştı.

YÜRÜ CEYHAN

Ak tarlalardan düşmüşsün
Toprağımla buluşmuşsun
Yaşmak yaşmak gülüşmüşsün
Yürü Ceyhan yürü Ceyhan

Bir gemi geçiyor sandım
Yürü Ceyhan yürü Ceyhan
Derin uykudan uyandım
Senden içmek için yandım

Nice beylerin geçtiği
Eğilip bir su içtiği
Dudak dudak gülüştüğü
Yürü Ceyhan Yürü Ceyhan

Devamı da olan bu şiiri ezberlemiştim; çünkü Ceyhan benim de duruk yaşamımı ,hayallerimi alıp sonsuzluğa taşıyan ve engelsiz yürüyen tek özgürlüktü. Hayatım boyunca bu şiirini unutmadığım şairin, 60'lı yıllarda İnce Memed ve daha başka romanlarını okuduğum Yaşar Kemal olduğunu öğrendim.

1966 yılında Kastomonu'nun bir dağ köyünde öğretmenken Orman Köyleri Kalkındırma Kooperatifi'ni kurmuştum. O yıllarda yurt dışına gönderilen işçilerin yüzde yirmisi, Orman Köyleri Kalkınma Kooperatiflerine kontenjan olarak verilirdi. Köyde kurduğum kooperatifi İstanbul'da yaşayan Kastomonu köylülerine tanıtmak için İstanbul'a gitmiştim. İstanbul Yüksek Öğretmen Okulu'nda öğrenci olan dayım Osman Kabalcı ile buluştuk, İstanbul'u gezdik, Türkiye İşçi Partisi'nin kongresine katıldık. Prof.Dr. Sadun Aren divan başkanıydı. Yaşar Kemal, at torbası kadar kocaman kafası ve yüz yıllık bir çınar kadar gövdesiyle salona girdi. En önden başlayarak, tanısın tanımasın herkesi güçlü kollarıyla omuzlarından kavrayıp sarsıyor ve "Nasılsın?" diye soruyordu. Sıra bize geldi. Osman Kabalcı, Yaşar Kemal'in kulağına eğilip usulca "Biz Andırınlıyız" dedi. Yaşar Kemal, koca gövdesiyle bir adım geri çekilip yüzümüze baktı. Andırın'ın neresinden, hangi köyündensiniz demedi. "Kimlerdensiniz?" dedi. "Kabalcılardanız" deyince : "Kimin oğlusunuz?" dedi. Demek ki Andırınlıyı ev ev biliyordu. Yusuf Kahya'nın dedi ki "Yusuf Kahya'nın epeyce oğlu olacaktı." dedi ve diğer tanıdıklarını sordu. Dedemiz Kul Halil'den:

Yaz gelip de beş ayları doğunca

Gövermiş ovalar ekin mi ola
İçmişim doluyu bulanır gönlüm
Şu ötüşen kuşlar sökün mü ola.

Dörtlüğünü okudu.

Kul Halil ,Sabahattin Eyüboğlu ile Yaşar Kemal'in birlikte hazırladıkları Gökyüzü Mavi Kaldı adlı Halk Edebiyatı Seçkisinde şöyle geçiyordu:"Çukurova'da şiirleri bilinip de yaşamı üstüne hiçbir şey bilinmeyen bir Kul Halil var.Ben çocukken bir çok şiirleri Toros'ta,,Andırın,Göksün köylerinde bilinirdi.Bu iyi şairin bütün şiirleri Toros'tan ovaya inince hemen Karacaoğlan'a mal ediliyordu.Biraz,beklide bir çok olumlu değişikliğe uğrayarak."

Yaşar kemal İstanbul'da Kul Halil'den dörtlük okuduğu zaman pek önemsememiştım ve Kul Halil'in önemini de bilmiyordum. Gökyüzü Mavi Kaldı Kitabındaki o övgüleri okuduktan sonra O'nu araştırmak ve şiirlerini derlemek artık Büyük Usta'nın bana yüklediği bir görevdi. Kul Halil'i araştırdım. Yaşayan ve çevresinde Aşık olarak bilinen torunu Musa Temiz'den otuz kadar şiirini derledim ve Mersin Halk Kültürü Sempozyumunda bildiri olarak sundum ve bu sunum sempozyum kitabında yayımlandı.

7-16 Mayıs 1993 günlerinde Adana'da Uluslararası Yaşar Kemal Sempozyumu yapıldı. Doğduğu köy Hemite'ye yurt dışından ve Türkiye'den sanatçı dostlarıyla Çukurovalıların katıldığı bir törenle anıtı dikildi. Sempozyum sonrası değerlendirmelerde Yaşar Kemal'in hep romancı yönü üzerinde yorumlar yapılıyor ve görüşler bildiriliyordu. Yaşar Kemal de salonda yapılan değerlendirmeleri dinliyordu. Söz alarak Yaşar Kemal'in şairlik yönünden bahsettim, ezberimde kalan Yürü Ceyhan şiirini okudum. Ben şiiri okurken Yaşar Kemal'in gözü parladı ve meşhur kahkahasını keyifle patlatarak:"Bu şiir benim yazıp yayınladığım ilk şiirim. Varlığını ben bile unuttum, çocuk sen bu şiir nereden buldun?"dedi. Şiiri unutmamıştım, çünkü bizi birbirimize bağlayan Ceyhan Nehri ikimizin de köyünden geçiyordu, ikimizin de çocukluk hayallerini alıp aynı sonsuzluğa götürüyordu.

"Yaşar Kemal Çukurovadır."denir.

Doğduğum topraklar Andırın, Yaşar Kemal'in duygu dünyasını besleyen coğrafyanın parçasıdır. Alpay Kabacalı Yaşar Kemal için Sarı Defterdekiler kitabında "Ortaokulu bıraktığı 1939 yılından İstanbul'a gittiği 1951'e kadar onca işi arasında hiç bıkmadan, yılmadan halk anlatılarını derleme çabası içinde oldu. Çukurova'da sürekli dolaştığı, bir de köylülerle ilişki kurmayı iyi bildiği için, sözlü halk edebiyatı hazinelerinin yığın yığın durduğu o kapalı kutuyu açması kolay oluyordu. Bir köye gittiğinde, Köroğlu anlatmakla işe girişiyordu. Köylü ,"Aşık Kemal gelmiş" diye başına toplanıyordu. Anlatıp bitirince ,"Şimdi de siz anlatın bakalım "diyordu. Ne anlatılırsa defterine geçiriyordu..."

Yaşar Kemal, halk edebiyatı değerlerinin de Ceyhan Nehri gibi zamanın akışı içinde yoklara karıştığını ve karışacağını biliyordu. Elini çabuk tutma telaşı ondandı. Lokman Hekim nasıl

ki Cebrail'in kanadıyla Ceyhan Nehri'ne düşürdüğü akıp giden yaşamsal tıp formüllerini kurtarmak için koşmuşsa zamanın değirmeninde öğütülerek akıp giden insanlarla birlikte bilinmezliğe akan halk değerlerini kurtarmak da Lokman Hekim'in öz hemşerisi Yaşar Kemal'e yakışırdı. Romancı olmadan önce demir çarıklar giyerek köy köy dolaşıp türküler, destanlar, söylenceler, öyküler, masallar ve ille de ağıtlar derlemesi bundandır.

Yaşar Kemal'in ağıtlara karşı özel bir duyarlılığı var. Kendisi küçük yaştayken babası gözleri önünde en yakınlarından biri tarafından bıçaklanarak öldürülmüştür. Ölümü ve ölüm acısını daha o yaşta duymanın çocuk ruhunda yarattığı travma ömür boyu yakasını bırakmaz. Sevdiklerini yitirenler mumyalayarak, anıtlar, mezarlar yaparak onu ölümsüzleştirmek isterler ve sonsuza dek bir bakıma yaşatmaya çalışırlar. Oysa konar göçerlerde bu mümkün değildir. Her yıl farklı yurtlara, farklı konalgalara konup göçmektedirler. Dönüp dolaşıp geldikleri zaman o mezarları aradinsa bul. Ya sel alıp götürmüştür, ya da yel. O nedenle konargöçerler sevdiklerini sonsuzluğa taşımak için onları sözcüklere gömerler. Somut taş ve mermer yerine, soyutlayarak, belleklerine nakşederek, sözcüklerle sonsuza taşırlar.

Sorun şu ki ağıtları belleklerinde taşıyarak gelecek nesillere aktaranlar zamanın değirmeninde öğütölüp gitmektedir. Onlarla birlikte halk edebiyatının kültürel değerleri de tükenmektedir. Bunun bilincine varan Kemal Sadık Göğceli yollara düşer. Ağıtlar yerleşik yaşamdan öte konar –göçerlerin sanatı olduğuna göre Çukurova'yı Toroslara, Uzun Yayla'ya bağlayan tarihi Akyol güzergahı ve kervan yolu üzerinde bulunan kaleler diyarı Andırın'a gitmek, orada ağıtçıların piri Hasibe Hatun'dan, bacası Telli Hatun'dan derlemeler yapmak en doğru olanıdır. Aşık Kemal de işte öyle yapmış. Ağıtların büyük çoğunluğunu Andırın'dan derlemiştir.

Yaşar Kemal'in yayınladığı ilk halk edebiyatı derlemelerinden olan Ağıtlar Kitabı'ndaki 101 şiirden 31 tanesi Andırın'dan derlenmiştir. Bu ağıtlar:

Emine'nin ağıdı, Hacı Veli'nin ağıdı, Halbırın ağıdı, Sarı Ahmet'in ağıdı, Zülfikaroğlu İbiş Ağa'nın ağıdı, Hacı'nın ağıdı, Durdu Bey'in ağıdı, Gelin'in ağıdı, Hacı'nın ağıdı, Mustafa Ağa'nın ağıdı, Hacı Durdu Ağa'nın ağıdı, Yayıcıoğlu İbrahim Ağa'nın ağıdı, Hacı Bey'in ağıdı, Poyrazoğlu'nun ağıdı, İsmail Ağa'nın ağıdı, Beyazıtıoğlu Hacı Bey'in ağıdı, Bayram'ın ağıdı, Hasan'ın ağıdı, Hacı Bey'in ağıdı, Durdu Bey'in ağıdı Anış'ın ağıdı, Memed'in ağıdı, Duran'ın ağıdı, Terkeşiloğlunun ağıdı, Medine'nin ağıdı, Anşa Gelin'in ağıdı, Durdu Bey'in ağıdı28-Kavuklu Ali Ağa'nın ağıdı, Süleyman Ağa'nın ağıdı, Süleyman Ağa'nın ağıdı, Şitil Hoca'nın ağıdı.

Gökyüzü Mavi Kaldı Halk Edebiyatı Seçkisinde bulunan 10 ağıttan 4'ü yine Andırın'dan derlenmiştir. Bunlar sırasıyla: Sarı Ahmet'in ağıdı, Emine 'nin ağıdı, Hüseyin'in ağıdı, Kalburdağı'nın ağıdı.

Sarı Defterdekiler folklor derlemesinde bulunan 27 ağıttan 20'si Andırın'dan derlenmiştir. Andırın'dan derlenen ağıtlar:

Vahap'ın ağıdı, Hüseyin Ağa'nın ağıdı Hacı Durdu Ağa'nın ağıdı, İnce mağara ağıdı, Gelin'in ağıdı, Memed'in ağıdı, Hacı Bey'in ağıdı, Duran'ın ağıdı, Durdu Bey'in ağıdı, Topuz Bey'in ağıdı, Musa Bey'in ağıdı, Mustafa Ağa'nın ağıdı, Nuri Efendi'nin ağıdı, Sahipsiz bir ağıt (Yaşar kemal, eşkıyalarla çarpışma sonucu ölen biri olarak not düşmüş. O ağıt Abazaoğlu Durdu Bey ağıtının bir varyantıdır. Sarımsaklı Dağlarında Zeytin Ermenilerinin baskınıyla çıkan çarpışmada şehit olmuştur. Benim yörede yaptığım derlemelerde o ağıdın Andırınlı Durdu Bey ağıdı olduğu kesin.), İsmail kılıç'ın ağıdı, Süleyman Paşa'nın ağıdı, Abdül Bey'in ağıdı, İsmail Ağa'nın ağıdı, Nebi'nin ağıdı, Musa Bey'in ağıdı.

Gökyüzü Mavi Kaldı kitabında halk edebiyatı Seçkisi içindeki 10 ağıttan 4 tanesi yine Andırın'dan derlenmiştir. Bu ağıtlar: Sarı Ahmet2in ağıdı, Emine'nin ağıdı, Hüseyin'in ağıdı, Kalburdağı'nın ağıdı.

Kışın hayvanlarıyla Çukurova'da kışlayıp daha kar kalkmadan yayla yolunu tutan göçebe aşiretlerin, Avşarların, Ceritlerin, Tecirlilerin, Bozdoğanların ve daha nice Türkmen aşiretlerinin geçit yolu üstündedir Andırın. Yaşar Kemal'i Andırın'ın yaşlıları bili, bizim Kör Kemal derler, ondan sevgiyle, özlemle bahsederlerdi.

Demem o ki Kemal Sadık Göğceli'nin yaşlıları öldürmek için keklik, turaç, bıldırcın avlarken, o yaşatmak için demir çarık giyip ayağına ağıtlar, türküler, masallar, destanlar avladı. Ağıtlar avcısı Yaşar Kemal öldü. Çukurova'da gürül gürül kalkan göç kervanı yok artık. Kaplan yarmaz büklerin, kamışlıkların, gözü sürmeli cerenlerin ve ceren kovan yağız atların Çukurova'sı yok. "Demirin tuncuna, insanın piçine kaldık." derdi ya, o iyi insanlar, o güzel atlara binip gittiler ya, ağıtlar avcısı Yaşar Kemal de gitti.

Çukurova'nın sarıçiğdemini, mor sümbülünü, buğulu toprağını, ışığa kesmiş ağacını, ıslak gözlü menekşelerini, göğe ağmış yosunlu kayalarını, kokulu yarpuzlarını, köpüklü sularını, yağmurlu bulutlarını ve gergin bacaklı taylarını bundan sonra kim anlatabilir?

Çukurova'nın Türkmen ağıtçısı, Hasibe Hatun gelse, yanında bacısı Telli Hatun olsa şu ağıdı yapmaz mıydı:

Gel Telli yanımdan otur
Ben söyleyeyim üstün getir
Çukurova öksüz kalmış
Git de Kemal'imi getir...